

EINSPACH GÁBOR
IGAZSÁGÜGYI SZAKÉRTŐ

1054 Budapest
Honvéd utca 8. I.2.
einspach@artmagazin.hu
+ 36 209 359 889

EG-10062020-05

Budapest, 2020. június 10.

Szakértői vélemény

Megbízó: MNB-Ingatlan Kft.

Megbízás tárgya: Frey Krisztián műveinek értékelése

A megbízási szerződés aláírását követően áttanulmányoztam a rendelkezésemre átadott dokumentációt, majd felvettem a kapcsolatot a képeket felajánló galériával. Azt követően elvégeztem a szükséges anyaggyűjtést, melynek a jelenlegi helyzetben elsődleges forrásai az internetes adatbázisokban, illetve a saját szakértői adattáramban tárolt adatok voltak. A szakvélemény alapja a megbízótól megkapott táblázat volt, mely a megállapított becsértékekkel kiegészítve a szakvélemény elválaszthatatlan részét képezi. A tárgyak állapotát tükröző dokumentációt a szakvéleményhez mellékelem.

Frey Krisztián (1929-1997) 1964-ben Németországban, 1967-ben Olaszországban járt tanulmányúton. 1970-ben emigrált Zürichbe, ahol 1976-tól az elsők között komputerművészettel is foglalkozott. 1992-től felváltva Magyarországon és Svájcban élt. Korai magánstúdiumai során sokféle stílussal kísérletezett, festett, szobrászkodott. Az írásra mint kompozíciós elemre véletlenül talált rá. Az írás, a szöveg használata azonban csak később, a 60-as évek közepén, a szürke képeken vált meghatározó elemmé, tudatos módszerré (*Dorothea nővér*, 1964). 1958-ban, szintén tájképi inspirációból, egy alkonyati fényekben ábrázolt balatonparti képe kapcsán született első szürke képe, amely a 60-as évtizedben sorozattá teljesedett (*Rákosligeti képek*, 1965-1967). Hatással volt rá az absztrakt expresszionizmus, főként Jackson Pollock és Willem de Kooning művészete. Világosszürke képein az érzelmi-indulati töltésű ecsetírás, a gravitációnak engedelmessé váló lecsurgó festék figurális elemekkel és írásjelekkel párosul. Ezek az ún. szkriptorális képeken a sok esetben nem valódi, kvázi szövegek ábrázolásakor főként a kalligrafikus megjelenítés, a lélekállapotot kivetítő dinamikus vonalvezetés a döntő. A képek felületére applikált hétköznapi tárgyak kiválasztásakor (kombiné, elhasznált női cipő) azonban úgy tűnik, szarkazmusának is hangot adva, Frey az egyetemes és a magyar művészet viszonyának ellentmondásaira is rávilágít. 1968-ban és 1969-ben részt vesz a magyar neoavantgárd seregszemléjén, az Iparterv kiállításokon. 1970-ben elhagyta az országot, Zürichbe költözött. 1974-ig festi szürke vásznait és papírképeit, majd zenetörténeti tanulmányokat folytatott, felfedezte a zene és a matematika közötti rokonságot. 1976-tól rézkarcokat készített, amelyeken a szimmetria, a tükröződés

elvét alkalmazta. Később abbahagyta a festést és grafikázást, matematikát és programozást tanult, a véletlen számok törvényével és alkalmazásával foglalkozott. A 80-as évek elejétől készítette az ún. sztochasztikus képeit, melyeken a véletlenszámok uralmát vizsgálta egy pontosan körülhatárolt folyamatban. A 90-es években újra manuálisan dolgozott, de folytatta a matematikai rendszerek által formált munkáit, melyeket Frey *algebrai művészetként* definiált. Bár Frey egy évtizeddel idősebb volt az Iparterv-nemzedéket alkotó művészek derékhadánál, de applikált, fotografikus betéteket tartalmazó, szkriptorális alapkarakterű absztrakt festészete fontos fejezetét jelentette az *Iparterv I.* és az *Iparterv II.* kiállításnak. Festészetét ő maga „változó tempójú gesztusfestészet”-nek nevezte, amelyben főszerepet kap az írott szöveg (napló, automatikus írás), a vendégszövegek és a motívumok (pecsétek, számok stb.), valamint áthatja a felfokozott erotikus vágy. **A szakvélemény mellékletében szereplő Frey Krisztián művek mindegyike eredeti, hiteles kép, a művész sajátkezű alkotása.**

III. A műtárgypiac vizsgálata

Fontos az érték megállapításánál a piac általános állapota, a kereslet és kínálat összefüggései. Általánosságban kijelenthető - persze nem ismerve a járvány következményeit -, hogy a magyarországi műtárgypiac a 2008-as válság óta eltelt időszak legjobb periódusát éli. A klasszikus és modern művek piacán folyamatosan születnek az életműrekordok, a háború utáni és kortárs művészet piaci pedig, követve a nemzetközi trendeket, soha nem látott prosperitásban él. Az elmúlt évek magyar kulturális sikertörténete a hatvanas-hetvenes évek magyarországi neo-avantgárd törekvéseinek karrierje. Az aukciósházak utóbbi időben a háború utáni és kortárs művészet területén megélénkült aktivitása pedig újabb vevőket, gyűjtőket vonz erre a területre.

A nemzetközi piac legdinamikusabb szegmense a háború utáni és kortárs művek piaca, itt a legmagasabb az árindex növekedése és a teljes forgalom szempontjából is ez az egyik legfontosabb időszak.

A magyar művészet kiemelkedő teljesítményei nem ritkán 200 millió forintot is meghaladó árakat érnek el. A klasszikus paic vonatkozásában az értéksáv Munkácsy Mihály, Rippl-Rónai József vagy Csontváry Kosztka Tivadar esetében ezt messze meghaladó nagyságú is lehet. Ugyanakkor nagy jelentőségű, múzeumi rangú remekművek rendkívül ritkán kerülnek a műtárgypiacra. Magyarországon az aktuális kulturpolitikának, az állami vásárlásoknak és az erősödő gyűjtői érdeklődésnek köszönhetően nagyon jelentős felértékelődés figyelhető meg a nemzeti festészet vonatkozásában. A magyar születésű, itthon tanult, de külföldre emigrált művészeink, mint Reigl Judit vagy különösen Hantai Simon elképesztően magas, sokmillió eurós árai az itthon élő művészek, az egész magyarországi kortárs árszínvonalára is pozitívan hat, erősíti a gyűjtők és a befektetési szándékú vásárlók bizalmát a piacban.

Mára a világ legfontosabb kánonképző múzeumainak gyűjteményébe eljutottak olyan itthon élő klasszikusai az Iparterv generációnak, mint Keserű Ilona, Mauer Dóra, Nádler István, Bak Imre vagy Jovánovics György alkotásai, és ez a műkereskedelmi árakban gyakran ötszörös-tízszeres áremelkedést jelentett. Nem kérdés, hogy a kelet-európai művészetre irányuló egyre nagyobb nemzetközi figyelem előtérbe helyezheti a fenti művészek későbbi alkotói periódusainak eredményeit is, sőt, a kortársaik művészetét is. A tavaly nyáron nyíló, az eredeti tervek szerint közel egy évig tartó Mauer Dóra kiállítás a londoni Tate Modern-ben fontos állomása volt ennek a folyamatnak. Nagyon fontos impulzus volt a háború utáni és kortárs piac részére a Virág Judit Galéria tematikus, kifejezetten ezt a szegmenseket célzó árverése, ahol már jól

látható volt egy addig a klasszikus és modern magyar képzőművészet iránt érdeklődő gyűjtők bekapcsolódása. Frey Krisztián, habár generációjának legegényibb tagja, nem futotta még be azt a nemzetközi karriert mint a fent említett művészek, ennek köszönhetően még korai, jelentős művei is elérhetőek a műtárgypiacon. Véleményem szerint ha arányrendszerében vizsgálom a hatvanas-hetvenes évek magyar művészetének árszínvonalát, akkor Freynek az anyagban szereplő képei alulárzottak, sőt, még a kései képek is kifejezetten kedvező értékeken kerültek be a felajánlásba. Ugyanakkor az árverésekre nagyon ritkán kerülnek be jelentős művek, és akkor sem mindig futják be a kvalitásuknak megfelelő pályát. Aukción kívüli értékesítésben a főművek 10 és 20 millió forint közötti áron cseréltek gazdát az elmúlt időszakban, az igazán kiugró aukciós ár, mely az teljes életmű árszínvonalát rangjára emelné, még várat magára, de nem kérdés, hogy a közeljövőben az is meg fog születni. Hiányzik a teljes életművet tárgyaló nagymonográfia, mely egy Ludwig Múzeumban rendezendő nagy kiállítással együtt előkészületben van. Ez további jelentős értéknövekedést eredményezhet Frey Krisztián művészete esetében.

IV. A szakértői értékmeghatározás módszere

Az eddigi szakértői munka során felgyűlt, a szakértői adattárban található, valamint a forgalmazóknál lefolytatott szemléken összegyűjtött adatokat beépítettem az érték meghatározásába. A szakvélemény kialakításánál figyelembe vettem a szakirodalomban és az internetes adatbázisokban található adatokat is, a művészek életrajzánál a hivatalos önéletrajzokat, illetve az artportal.hu és a wikipedia.hu vonatkozó szócikkeit is használtam.

A forgalmi érték meghatározásánál figyelembe vettem az alkotók elhelyezkedését a magyar művészeti kánonban és a képek elhelyezkedését az adott festő életművében. A megállapított forgalmi értékeket befolyásolta a kép témája, mérete, technikája is. Megvizsgáltam a műtárgypiac jelenlegi helyzetét és az adott alkotóra vonatkozó kereslet és kínálat összefüggéseit.

A képek állapota szintén fontos tényező volt az érték kialakításánál. Frey Krisztián alkotói folyamatának fontos része volt, hogy a papírt, de sok esetben még a vásznat is gyűrte, hajtogatta, darabokra tépte, összeragasztotta, lyukasztotta vagy kidörzsölte. A vizsgált papírképeket alaposan vizsgálva is több helyen felfedezhető ilyen jellegű manipuláció, de a vizsgált képek a szemle időpontjában keretezve, egytől egyig kiállításra alkalmas állapotban voltak, restaurátori beavatkozást nem igényelnek.

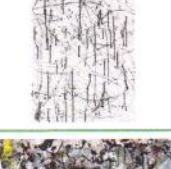
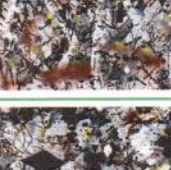
V. Egyéb észrevételek

Frey Krisztián esetében egyik múzeumunk sem tudja reprezentálni a teljes eddigi életművet. A vizsgált anyag esetében kijelenthető, hogy a képek Frey művészetének kitűnő minőségű példái, melyek magyar közgyűjteményi elhelyezéshez méltóak.

Frey Krisztián szakvéleményben szereplő képeinek **bruttó alsó becsértékét 102 400 000 forintban, bruttó felső becsértékét 139 600 000 forintban** határozom meg.

Fenti értéksávokban törénő megállapodás reális, megfelel a jelenlegi műtárgypiaci viszonyoknak.



Alkotás	Művész	Cím	Technika	Méret (cm)	Évszám	Alsó bruttó becserkék	Felső bruttó becserkék
	Frey Krisztián	318	olaj, vászon	80x80	1965	15 000 000,00 HUF	20 000 000,00 HUF
	Frey Krisztián	03.12.71	olaj, vászon	139x138	1971	9 000 000,00 HUF	14 000 000,00 HUF
	Frey Krisztián	ABC	olaj, fotó, farost, deszka	160x80	1970 körül	12 000 000,00 HUF	16 000 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Színes kalligráfia	olaj, vászon	50x70	1970 körül	15 000 000,00 HUF	20 000 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Ciri	olaj, farost	122x122	1970-es évek	5 000 000,00 HUF	7 000 000,00 HUF
	Frey Krisztián	7.160/200	vegyes technika, papír	59x41,5	1972	600 000,00 HUF	1 000 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Amíg a világ közepe vagyok	vegyes technika, farost	67x100	1970 körül	3 500 000,00 HUF	5 500 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Magdi	olaj, vegyes technika, papír	70x50	1990 körül	1 000 000,00 HUF	1 500 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Káró-Treff	olaj, vegyes technika, papír	70x50	1990 körül	1 000 000,00 HUF	1 500 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Színes kalligráfia	olaj, vegyes technika, papír	70x50	1990 körül	1 000 000,00 HUF	1 500 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Színes kalligráfia	vegyes technika, papír	70x50	1990 körül	900 000,00 HUF	1 200 000,00 HUF


 Készítve: 2020.01.20.
 Készítve: 2020.01.20.
 Készítve: 2020.01.20.

	Frey Krisztián	Színes írás	vegyes technika, papír	70x50	1995	900 000,00 HUF	1 200 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Barna-fekete kalligráfia	olaj, vegyes technika, papír	70x50	1990 körül	1 000 000,00 HUF	1 500 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Színes kalligráfia	olaj, vegyes technika, papír	70x50	1990 körül	1 000 000,00 HUF	1 500 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Színes kalligráfia	olaj, vegyes technika, papír	70x50	1990 körül	1 000 000,00 HUF	1 500 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Színes kalligráfia	vegyes technika, papír	70x50	1990 körül	900 000,00 HUF	1 200 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Színes kalligráfia	vegyes technika, papír	70x50	1990 körül	900 000,00 HUF	1 200 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Sárga-fekete kalligráfia	olaj, vegyes technika, papír	70x50	1990 körül	1 000 000,00 HUF	1 500 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Színes kalligráfia	vegyes technika, papír	70x50	1990 körül	900 000,00 HUF	1 200 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Fekete-fehér kalligráfia	olaj, vegyes technika, papír	70x50	1990 körül	1 000 000,00 HUF	1 500 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Színes kalligráfia	vegyes technika, papír	70x50	1990 körül	700 000,00 HUF	900 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Fekete írás	olaj, vegyes technika, papír	70x50	1991	1 400 000,00 HUF	1 800 000,00 HUF



	Frey Krisztián	Őszi Színek	vegyes technika, papír	70x50	1992	1 000 000,00 HUF	1 500 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Színes kalligráfia	vegyes technika, papír	70x50	1990 körül	700 000,00 HUF	900 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Színes kalligráfia	olaj, vegyes technika, papír	70x50	1991	1 000 000,00 HUF	1 500 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Színes kalligráfia	olaj, vegyes technika, papír	70x50	1990 körül	1 000 000,00 HUF	1 500 000,00 HUF
	Frey Krisztián	FF	olaj, vászon	125x125	1994	8 000 000,00 HUF	10 000 000,00 HUF
	Frey Krisztián	Imaginación	olaj, vászon	125x125	1994	8 000 000,00 HUF	10 000 000,00 HUF
	Frey Krisztián	95 IL	olaj, vászon	125x125	1995	8 000 000,00 HUF	10 000 000,00 HUF
						102 400 000,00 HUF	139 600 000,00 HUF

Einspach Gábor

Einspach Gábor
FECST
Kulturális és
Turizmusért